

Domen Krvina

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana

Zaporednost dejanj in njen vpliv na rabo glagolskega vida v slovenščini

Zaporednost dejanj je vidsko in širše aspektualno (tako npr. v angleščini v zvezi z rabo *simple* in omejitvijo rabe *progressive* oblik) pomemben jezikovni pojav. Pri zaporednosti dejanj ta v nizu omejujejo ena drugo, s čimer nastaja zaprti interval, v katerem prostora za potekanje, trajanje dejanja načeloma ni; izjemo predstavlja zlasti zadnje dejanje v nizu, ki poteka v polodprtem intervalu. Tako ni presenečenje, da v nizu zaporednih dejanj prevladuje raba dovršnika (DV) – analiza korpusov Gigafida, Kres in ssj500k za sodobno stanje kaže, da v nizu treh dejanj, ki ga začinja DV, delež permutacij, kjer DV stoji na vsaj dveh mestih, dosega 85 % (na vseh mestih okoli 69 %). V korpusu IMP (16.–19. stoletje) ta delež znaša 77 % (na vseh mestih okoli 59 %).

The sequence of events is in terms of aspect (also in non-Slavic languages, for instance, in English with regard to the use of *simple* rather than *progressive* forms) an important linguistic phenomenon. Forming the sequence, actions restrict each other, thereby creating a closed interval which limits the space enabling duration of an action; the exception to this is mainly the last action in a sequence (taking place in half-open interval). Therefore it comes as no surprise that in sequence of events the use of the perfective (PF) is predominant – the analysis of the modern corpora Gigafida, Kres and ssj500k shows that in a series of three actions initiated by the PF the share of permutations with PF taking at least two places reaches as high 85 % (all three places around 69 %). In the IMP corpus (16th–19th century), the share is a bit lower, 77 % (all the places around 59 %).

0 Uvod

Zaporednost dejanj (rus. *posledovatel'nost' dejstvij*, ang. *sequence of events*) je ena pomembnejših vidsko zaznamovanih glagolskih rab. Večkrat se izpostavlja predvsem v ruski (Bondarko 2005: 234–236), pa tudi mednarodni aspektologiji (Comrie 1976: 5, Dickey 2000: 4, 20, 23, 203–233).

Pod zaporednostjo dejanj imamo v mislih zaporedje neenakih, neistovrstnih dejanj, sledečih si eno za drugim: ... D_{n-1} , D_n , D_{n+1} ... Prostora za razvoj dejanj – tj. potekanje, poudarek na trajanju dejanja – načeloma ni: dejanja so zgoščena,

čeznje zgolj zdrsimo s pogledom, ne da bi se pri katerem ustavljali dalj časa (Comrie 1976: 3, 21, Dickey 2000: 205–208, 216–218, Orešnik 1994: 90, 102). V angleških slovnica (Quirk idr. 1972: 470–471, 638–639, Radden idr. 2007: 219–220) se zaporednost dejanj pogosto navaja kot primer, kdaj moramo – zlasti v sferi *past in present* – rabiti *simple*, ne pa *progressive tenses*,¹ npr.

(1) *He came* (? was coming) *home, ate* (? was eating) *dinner and went* (? was going) *to bed*.²

0.1 Zaporednost dejanj v slovenščini³

Zanima nas, kakšna je raba glagolskega vida – prevlada dovršnika (DV) ali nedovršnika (NDV) – pri zaporednosti dejanj v slovenščini, in sicer zlasti za stanje v sodobnem jeziku, ki je gradivno najboljše pokrito (korpusi Gigafida 2.0, Kres in ssj500k 2.2).

Ker nas zanima tudi okvirna razvojna primerjava, bomo proučili še stanje od 16. do začetka 20. stoletja (korpus IMP), dopolnjeno s krajšim pregledom v IMP slabše zastopanega stanja v 16. stoletju (ročni korpus iz zglede rabe v monografiji M. Merše *Vid in vrstnost glagola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja*).

Naj že v začetku opozorimo na razlike v obsegu, gradivni in zvrstni graječnosti korpusov, ki preprečujejo, da bi dobljene deleže DV in NDV v sicer istih iskanih strukturah med seboj vzporejali kot povsem primerljive enote. Razen v ročnem korpusu za 16. stoletje pri iskanju uporabljamo CQL, jezik za iskanje po korpusu (*corpus query language*), kar nam omogoča razmeroma enotna označenost korpusov za sodobno stanje in korpusa IMP.

¹ Za zaporednost dejanj (v pripovedi o preteklosti) kot eno od možnosti rabe aorista v hrvaščini gl. Stanojevič in Geld (2011: 162–163, 171–172).

² Navedena dejanja bi težko potekala eno ob drugem (vzporednost dejanj), ko poudarek na njihovem potekanju in s tem raba *progressive form* oz. v slovenščini nedovršnika ne bi bila vprašljiva. Več v nadaljevanju.

³ Tema je bila delno, v manjšem obsegu prvič obdelana v dveh poglavjih disertacije Krvina (2015).

1 Sodobno stanje

Zanima nas, katera vidška vrednost (za vstop dopuščamo tudi kategorialno NDV/DV) tipično sledi dovršnemu dejanju⁴ neposredno za naštevalnima veznikoma *in* ali *ter*.⁵

ISKALNA ZAHTEVA:

```
[tag="Ggdd.*"][] {0,1} [word="(in|ter)"] [word!="(da|naj|bi|.|,)" & tag!="[ZV].*"]  
{0,2} [tag="Gg.d.*"]
```

Z besedami: poišči vse nepomožne deležniške oz. sedanjiške glagolske pojavitve do treh mest desno od dovršnih nepomožnih deležniških oz. sedanjiških⁶ glagolskih pojavitvev, ki jim (lahko z enim mestom presledka) sledita veznika *in* ali *ter*. Vmes naj ne bo veznika *da* oz. *naj*, členice *bi*, (končnega) ločila oz. veznika ali zaimka nasploh.

Kot NDV ne upoštevamo večine naklonskih in nekaterih sorodnih glagolov, ki jim vidsko vrednost izraziteje določa šele njihov odvisni del v nedoločniku; ta je označen posebej, zato teh pojavitvev ne izgubimo. K celoti vseh glagolskih pojavitvev in celoti NDV se tako v iskalno zahtevo doda: & lemma!="(morati|moči|smeti|hoteti|želeti|nameravati|načrtovati)"

K izračunu posplošenega deleža izhodiščno kot aritmetične sredine prispeva dejstvo, da je korpus Gigafida največji, a ne uravnotežen, korpus Kres je manjši, a razmeroma uravnotežen, korpus ssj500k pa najmanjši, a označen ročno (torej z manj šuma); poleg tega Gigafida vsebuje oba manjša korpusa.

Kot je razvidno iz Tabele 1, izrazito prevladuje DV; izven sedanjika še nekoliko (posplošeno za okoli 7 %) bolj. Delež NDV/DV ni nezaten, a vendar dovolj majhen, da ga bomo v nadaljevanju pri pregledu daljših zaporedij zanemarili.

⁴ Kot bomo videli v nadaljevanju, bi nedovršno dejanje namreč najverjetneje začelnjalo niz vzporednih, ne zaporednih dejanj.

⁵ V nadaljevanju (niz 3 dejanj) je v iskanje dodana še vejica, tako da se poleg prevladujočih pojavitvev v vezalnih priredjih lahko upoštevajo tudi pojavitve v podredjih – kot npr. v zgledih (20), (21), (46), (68), (69). Več o vlogi veznikov v slovenskih zloženih povedih gl. v Krvina, Žele (2018).

⁶ Za sedanjik: na četrtem mestu stoji »s« namesto »d«. Za nedovršnik: na tretjem mestu »n«.

Korpus	Vseh glagolov tega tipa (ZAPORED.)	NDV	DV	NDV/DV (kategorialno dvovidsko)
<u>Gigafida</u>	(1.d) 522125 (1.s) 228206	(1.d) 56687 10,9 % (1.s) 41620 18,2 %	(1.d) 434192 83,1 % (1.s) 171469 75,2 %	(1.d) 31246 6 % (1.s) 15117 6,6 %
<u>Kres</u>	(1.d) 54187 (1.s) 30980	(1.d) 6897 12,7 % (1.s) 5429 17,5 %	(1.d) 43701 80,7 % (1.s) 23736 76,7 %	(1.d) 3589 6,6 % (1.s) 1815 5,9 %
<u>ssj500k</u>	(1.d) 250 (1.s) 135	(1.d) 37 14,8 % (1.s) 33 24,4 %	(1.d) 200 80 % (1.s) 95 70,4 %	(1.d) 13 5,2 % (1.s) 7 5,2 %
Posplošen delež		(1.d) 12,8 % (1.s) 20 %	(1.d) 81,3 % (1.s) 74,1 %	(1.d) 5,9 % (1.s) 5,9 %

Tabela 1: Razmerje med NDV in DV pri zaporednosti dejanj (dve dejanji v nizu s prvim DV)

Sledi nekaj zgledov iz korpusa Gigafida:⁷

DV DV:

- (2) *Otrok se je **predramil**_{pf} in **nakremžil**_{pf}.*
- (3) *Najprej je **potrdil**_{pf} sodelovanje in nato **izstopil**_{pf}.*
- (4) *Te dni so končali_{pf} ureditev poti, očistili_{pf} skale in kamenje, jo **utrdili**_{pf} ter **opremili**_{pf} z novimi tablami.*
- (5) ***Dodamo**_{pf} zelenjavo in še malo **prepražimo**_{pf}.*
- (6) *Vzame_{pf} jo v roko, **pogleda**_{pf} in **spravi**_{pf} v mapo s fotografijami.*
- (7) *Posodo vzamemo_{pf} s kuhalne plošče, tekočino **ohladimo**_{pf} ter **primešamo**_{pf} rumenjake.*

DV NDV:

- (8) ***Vzeli**_{pf} so mi kri in potem sem **čakala**_{ipf} na izvide.*
- (9) *Vstal_{pf} je, **odprl**_{pf} okno in globoko **dihal**_{ipf} k sebi pa ni prišel_{pf}.*
- (10) *Z novo tehnologijo je zrna kovine stisnil_{pf}, **segrel**_{pf} in potem **koval**_{ipf}.*
- (11) *Sezona belega tartufa se **začne**_{pf} oktobra in **traja**_{ipf} do konca januarja.*
- (12) ***Obmolkne**_{pf} in **razmišlja**_{ipf} o vprašanju.*
- (13) *Vodo odlijemo_{pf} **natočimo**_{pf} svežo in slive počasi **kuhamo**_{ipf} vse dokler voda ne zavre.*
- (14) *Izpove se_{pf} in **prejme**_{pf} obhajilo ter dolgo **kleči**_{ipf} v molitvi.*

⁷ Kot je navedeno v seznamu literature, smo upoštevali zadnjo deduplicirano verzijo korpusa s konca leta 2018. Zgledi so izbrani z ročnim pregledom določenega števila (navadno 250–300) naključnih konkordanc.

Kot kažejo zgledi (4), (6), (7), (9), (10), (13) in (14), večina nizov vsebuje več kot samo dve dejanji, kar pomeni, da ima dejanje pogosto svoje »sosede«, torej poteka v zaprtem intervalu ($d_{n-1}[d_n]d_{n+1}$), ki ga omejujeta sosednji dejanji v zaporedju. To pojasnjuje težnjo po prevladi DV, medtem ko NDV nastopa zlasti na koncu niza, kjer je dejanje omejeno le s predhodnim dejanjem oz. svojim začetkom (polzaprti interval). Rabo NDV lahko pogojuje tudi kateri drug skladijski dejavnik, npr. prisotnost prislovov tipa *počasi* skupaj z vezniško zvezo *vse dokler* v naslednjem stavku (13), zlasti pa tipa *dolgo* (14).⁸

Izven sedanjika tako DV kot NDV pogosto nastopata v pripovedi o preteklosti, v sedanjiku pa zlasti pri izražanju ponavljalnosti, splošne veljavnosti dejanja – pogosto v obliki navodil oz. receptov – ali kot historični sedanjik: (6), (12), (14).

2 Sodobno stanje: niz treh dejanj

Kot rečeno, večina nizov vsebuje več kot dve dejanji, zato je bila izvedena še posebna analiza nizov, ko razporejamo dve izbiri (DV ali NDV) na tri mesta (permutacije s ponavljanjem).

Kot omejitvev smo zopet določili, da se mora niz začenjati z DV; v poštevev tako pridejo 4 (1 x 2 x 2) nizi:

DV DV DV,
 DV DV NDV,
 DV NDV DV,
 DV NDV NDV.

Pri iskalni zahtevi podvojimo drugi člen iz točke 1, veznikoma *in* in *ter* pa dodamo še vejico:

```
[tag="Ggdd.*"]{0,1}[word="(in|ter|,)"][word!="(da|naj|bi|.)"
& tag!="[ZV].*" ]{0,2}[tag="Gg.d.*"]{0,1}[word="(in|ter|,)"
[word!="(da|naj|bi|.)" & tag!="[ZV].*" ]{0,2} [tag="Gg.d.*"]
```

Z besedami: poišči vse nepomožne deležniške oz. sedanjiške glagolske pojavitve do treh mest in še enkrat treh mest desno od dovršnih nepomožnih deležniških oz. sedanjiških glagolskih pojavitev, ki jim (lahko z enim mestom presledka) sledita veznika *in*, *ter* ali vejica. Vmes naj ne bo veznika *da* oz. *naj*, členice *bi*, (končnega) ločila oz. veznika ali zaimka nasploh.

⁸ Gl. tudi Bondarko (2005: 359), Derganc (2014: 539).

2.1 DV DV DV

Posplošen delež izven sedanjika: 69 %.⁹

- (15) *Staro hišo je na novo **pozidal**_{pf} **uredil**_{pf} kegljišče in **odprl**_{pf} gostilno.*
 (16) *Dvakrat je **ukradel**_{pf} žogo, **zatresel**_{pf} mrežo in **izenačil**_{pf} na 6 : 6.¹⁰*
 (17) *Hitro sem **ukrepal**_{pf} **oskrbel**_{pf} ranjenca, **zaustavil**_{pf} krvavitev ter **obvestil**_{pf} vse pristojne.*

Kot že omenjeno, je pogosta pripoved o preteklosti, potencialno pa bi ob n-stavčni povedi DV v nizu lahko bilo neskončno mnogo: DVⁿ

Posplošen delež v sedanjiku: 68 %.

- (18) *Krompir **operemo**_{pf} **olupimo**_{pf} in **narežemo**_{pf} na kocke.*
 (19) *V pesmi vnašam tisto, kar v življenju novega **odkrijem**_{pf} **raziščem**_{pf} **razvozlam**_{pf}*
 (20) *Ko **pride**_{pf} domov, moža **objame**_{pf} **poljubi**_{pf} **poboža**_{pf}¹¹*
 (21) *Ko mu **prekipi**_{pf} **pospravi**_{pf} prtljago in **sede**_{pf} na prvo letalo.*
 (22) ***Vstanem**_{pf} se **oblečem**_{pf} **umijem**_{pf} **obujem**_{pf} **izklopim**_{pf} budilko in **pohitim**_{pf} v šolo.*
 (23) *Spodnjo nogo **skrčimo**_{pf} zgornjo **zategnemo**_{pf} in jo **dvignemo**_{pf} navzgor, **zadržimo**_{pf} **spustimo**_{pf} in **sprostimo**_{pf}*
 (24) *Vročično se **obrne**_{pf} in **odsune**_{pf} vrata, **steče**_{pf} po vhodnih stopnicah ven, **odvrže**_{pf} konzerve in se **ozre**_{pf}*

Zopet vidimo, da so v nizih pogosto več kot tri dejanja (kar pa naša iskalna zahteva vse zajame, saj v povedi nima fiksiranega mesta, kje naj se iskanje začne). Velja tudi, da sedanjik zaporednih (dovršnih) dejanj nastopa zlasti pri izražanju ponavljajnosti ((19), (20), (22)), splošne veljavnosti dejanja – pogosto v obliki navodil oz. receptov ((18), (23)) – ali kot historični sedanjik ((21), (24)).

2.2 DV DV NDV

Posplošen delež izven sedanjika: 10,6 %.

- (25) ***Prikradla**_{pf} se je bližje, **pokleknila**_{pf} ter **vlekla**_{ipf} na ušesa.*
 (26) ***Ustavil**_{pf} sem, **pogledal**_{pf} ven in **skušal**_{ipf} ugotoviti, kaj neki sem videl.*
 (27) *Upava, da se bo vse to čim prej **razrešilo**_{pf} **pozabilo**_{pf} in bomo **živeli**_{ipf} dalje.*

⁹ Za podrobnejše podatke gl. Tabela 2.

¹⁰ Glagolska struktura te povedi bi bila 2DV² x DV, saj je izenačenje sledilo kot nadaljevanje niza, šele ko je bil izpolnjen pogoj 2(DV x DV).

¹¹ Tu so neprva tri dejanja močno spojena drug z drugim, kot da se eno začenja še v drugem.

Zgled (27) predstavlja izjemo ob sicer prevladujoči pripovedi o preteklosti. Po dejanju na koncu niza ni sledečega, ki bi ga omejevalo, kar mu v polodprtem intervalu omogoča razvoj, poudarek na trajanju (v (27) imamo celo stanje: *živeti*), ki ga izraža NDV.¹²

Posplošen delež v sedanjiku: 13,1 %.

(28) *Kadar **zapre**_{pf} oči, **začuti**_{pf} vrtočlavo in slabost, **dih**_{ipf} sunkovito.*

(29) *Prezračevanje v predoru požar **razširi**_{ipf} temperatura skokovito **naraste**_{ipf} **širi**_{ipf} se dim.*

(30) ***Dodamo**_{ipf} sladkor, **premešamo**_{ipf} postopoma **dodajamo**_{ipf} rumenjake in nazadnje še orehe.*

(31) *Zavremo_{ipf} vročino **znižamo**_{ipf} posodo **pokrijemo**_{ipf} in juho **kuhamo**_{ipf} 15 minut.*

V zaporednostnem sedanjiku se kot običajno pojavlja ponavljavnost (28), splošna veljavnost dejanja (29) – pogosto v obliki navodil oz. receptov: (30), (31).¹³ V teh dveh zgledih podobno kot pri (13), (14) rabo NDV poleg možnosti razvoja dejanja v polodprtem intervalu na koncu niza pogojuje še dodatni skladijski dejavnik – prislov *postopoma*, zlasti pa *15 minut* (N časa).¹⁴ Historični sedanjik tokrat v naključnem vzorcu ni bil zaznan.

2.3 DV NDV DV

Posplošen delež izven sedanjika: 4,5 %.

(32) ***Pripravili**_{ipf} smo si pijačo, **jedli**_{ipf} in znova **napolnili**_{ipf} mehove.*

(33) *Spremembe bomo **opazili**_{ipf} **uporabljali**_{ipf} in zelo hitro **vzljubili**_{ipf}*

(34) *Ugasnil_{ipf} je kosilnico, **pogledal**_{ipf} gor in nekaj časa **ocenjeval**_{ipf} situacijo in mi **zaklical**_{ipf}*

Tudi tu zgled (33) predstavlja izjemo ob sicer prevladujoči pripovedi o preteklosti. Za rabo NDV na sredini niza zaporednih dejanj mora biti navadno ali izrazito poudarjeno trajanje, ki potiska mejo, določeno s sledečim dejanjem, v ozadje¹⁵ (pogosto podprto z dodatnim skladijskim dejavnikom, npr. zvezo s

¹² Trajanje je lahko še dodatno poudarjeno s trdom za izvršitev dejanja, kot ga izraža naklonskim sorodni glagol tipa *skušati* – npr. v zgledu (26).

¹³ Zaporednost dejanj je za navodila in recepte kot besedilni tip izrazito značilna; sestavljeni so namreč iz faz, kjer je začetek naslednje pogojen z zaključkom predhodne. Kot bomo videli v nadaljevanju, to velja ne glede na časovno obdobje (tako tudi npr. za kuharske knjige in opise fizikalnih/kemijskih poskusov v drugi polovici 18. in v 19. stoletju).

¹⁴ Gl. tudi Krvina (2015: 112–119).

¹⁵ Gl. tudi Petrukhina (2019: 38).

prislovno vrednostjo *nekaj časa* (N časa) v zgledu (34)), ali pa NDV dejanje bolj poimenuje, ga navaja kot dejstvo, in ne izpostavlja izrazito njegovega trajanja ((32), (33)).¹⁶

Posplošen delež v sedanjiku: 4,3 %.

(35) *Obsevalni aparati so dragi, sčasoma se izrabijo_{pf}, kvarijo_{ipf} in zastarajo_{pf}*

(36) *Pleveli s kratko življenjsko dobo vzklijejo_{ipf}, cvetijo_{ipf} in naredijo_{pf} seme v zelo kratkem času.*

(37) *Dodamo_{pf} sladkor in mešamo_{ipf} naprej, dodamo_{pf} kokos in nato moko.*

(38) *V ponev damo_{pf} zelenjavo, dušimo_{ipf} in začinimo_{ipf}*

Tudi v sedanjiku se zdi, da NDV sredi niza zaporednih dejanj dejanje predvsem poimenuje, izraža kot dejstvo, in ne izpostavlja izraziteje njegovega trajanja – to velja za celotno ponavljalnost, splošno veljavnost dejanja ((35), (36)), tudi pri receptih; izjemo predstavlja (37), kjer prislov *naprej* ob NDV nakazuje, da je bilo mešanje prisotno že prej, kar kaže na trajanje dejanja.

Posebej je zgolj poimenovanje dejanja vidno v zgledih, kjer bi za sredinski NDV potencialno lahko celo rekli, da označuje dovršno dejanje (Krvina 2019: 167–168), k čemur sicer ob izraziti prevladi DV prispeva tudi mesto sredi niza zaporednih dejanj:

(39) *Vsako plast popopramo_{pf}, solimo_{ipf} in potresemo_{pf} s kumino.*

(40) *Želatino razpustimo_{pf} in dodamo_{pf} kostanju, sladkamo_{ipf} in vmešamo_{pf} polovico smetane.*

Zgolj poimenovanje, izražanje dejanja kot dejstva je prisotno tudi ob nikalnosti, ko je dejanje izraženo kot neobstoječe (Krvina 2019: 166–167):

(41) *Liste vedno odtrgamo_{ipf}, nikoli ne režemo_{ipf}, ter pustimo_{pf} do 3 cm stebel.*

Medtem v historičnem sedanjiku NDV sredi niza zaporednih dejanj izraža potekanje, trajanje dejanja in tako tok dogajanja nekoliko zaustavlja (Petrukhina 2019: 34):

(42) *Pridem_{pf} do glavnih vrat, pozvonim_{ipf}, čakam_{ipf} spet pozvonim_{ipf}: nič.*

(43) *Prinese_{pf} k ustom, se zdrzne_{ipf}, sumljivo ovohava_{ipf}, nato previdno srkne_{ipf}.*

¹⁶ Podrobneje o tem gl. v Krvina (2019)

2.4 DV NDV NDV

Posplošen delež izven sedanjika: 5,5 %.

- (44) *Ko sem odložila_{pf} slušalko, sem kričala_{ipf} in skakala_{ipf}.*
 (45) *Gostje in stanovalci zavetišča so sedli_{pf} skupaj, klepetali_{ipf} in razlagali_{ipf} svoje težave.*
 (46) *Koleno me je, čim sem ga bolj obremenila_{pf} bolelo_{ipf} in otekalo_{ipf}.*

Ob sicer prevladujoči pripovedi o preteklosti najdemo tudi primere s ponavljalnostjo dejanja v preteklosti (46). Dejanji, ki jih izražata NDV NDV, potekata bolj ali manj eno ob drugem, istočasno, eno lahko predstavlja tudi izhodišče za drugo (npr. (45) *klepetati* in *razlagati*) – gre za vzporednost, ne zaporednost dejanj, kot med DV in NDVⁿ.

Posplošen delež v sedanjiku: 2,3 %.

- (47) *Delegati vstanejo_{pf} in bučno aplavdirajo_{ipf} ter vzklikajo_{ipf}.*
 (48) *Premakneš_{pf} ročico, eno pedalo popuščaš_{ipf}, drugo pritiskaš_{ipf}.*
 (49) *Dodamo_{pf} čebulo, mešamo_{ipf} in pražimo_{ipf} toliko časa, da čebula postekleni.*
 (50) *Dodamo_{pf} krompir in grah, solimo_{ipf} in dušimo_{ipf} nekaj minut.*

Podobno velja za vzporednost dejanj (*popuščati* in hkrati *pritiskati*, *mešati* med *praženjem*) med NDV NDV, ki sledi zaporednosti za DV pri ponavljalnosti, splošni veljavnosti dejanj v sedanjiku, tudi historičnem (47). V zgledu (50) je medtem med NDV in NDV vzporednost dejanj malo verjetna, saj bi le stežka *solili nekaj minut*; prvi NDV tako dejanje zopet zgolj poimenuje, in ne izpostavlja izrazito njegovega trajanja. Še bolj to velja za NDV NDV v naslednjem nizu:

- (51) *Zrezke potolčemo_{pf} solimo_{ipf} popramo_{ipf} in obložimo z nadevom.*

V spodnjem zgledu s historičnim sedanjikom gre medtem v nizu NDV NDV zopet za vzporednost dejanj:

- (52) *Začne_{pf} se temniti, znane sence dreves me začnejo_{pf} strašiti, upogibajo_{ipf} se, daljšajo_{ipf}.*

2.5 Pregled deležev posameznih permutacij

Korpus	Vseh glagolov tega tipa (ZAPORED.)	DV NDV NDV DV NDV DV	DV DV DV DV DV NDV
<u>Gigafida</u>	(1.d) 35434 (1.s) 39297	(1.d) 2259 {6,4 %} 1949 {5,5 %} (1.s) 4313 {11 %} 2424 {6,2 %}	(1.d) 23997 {67,7 %} 2746 {7,7 %} (1.s) 23928 {61 %} 4655 {11,8 %}
<u>Kres</u>	(1.d) 3598 (1.s) 5047	(1.d) 284 {7,9 %} 172 {4,8 %} (1.s) 126 {2,5 %} 273 {5,4 %}	(1.d) 2384 {66,3 %} 302 {8,4 %} (1.s) 3309 {65,6 %} 577 {11,4 %}
<u>ssj500k</u>	(1.d) 13 (1.s) 18	(1.d) 0 2 {15,4} (1.s) 0 2 {11,1 %}	(1.d) 11 {85 %} 2 {15,4 %} (1.s) 16 {88,9 %} 3 {11,1 %}
Posplošen delež		(1.d) {5,5 %} {4,5 %} (1.s) {2,3 %} {4,3 %}	(1.d) {69 %} {10,6 %} (1.s) {68 %} {13,1 %}

Tabela 2: Razmerje med NDV in DV pri zaporednosti dejanj (tri dejanja v nizu s prvim DV)

Pri nizu vsaj treh dejanj, ki se začenjajo z DV, torej prevladuje zaporednost dejanj, ki jo v zaprtem intervalu, ki načeloma razvoja dejanja, poudarka na njegovem trajanju ne dopušča, izraža DV; NDV, ki izraža trajanje dejanja, stoji zlasti na zadnjem mestu, kjer je dejanje omejeno le s predhodnim dejanjem oz. svojim začetkom, ne pa tudi s sledečim – za izvedbo dejanja je na voljo polodprti interval, pri katerem je ena meja nedoločena. Na vmesnem mestu je NDV redek in – zlasti v navodilih, receptih – dejanje zgolj poimenuje, izraža kot dejstvo, ne izpostavlja izrazito njegovega trajanja; zaradi siceršnje prevlade DV v nizih zaporednih dejanj bi bila mogoča celo razlaga, da tak NDV izraža dovršno dejanje (npr. *dodamo*, **sladkamo** in *vmešamo*).¹⁷ NDV je razmeroma redek tudi na obeh neprvih mestih za prvim DV, kjer gre med dvema NDV za vzporednost, ne zaporednost dejanj: dejanji potekata hkrati, eno ob drugem, lahko je eno osnova, podlaga za drugo (npr. *klepetati* in *razlagati težave*).

¹⁷ Ob sprejemanju take razlage bi to veljalo upoštevati tudi pri dodeljevanju kategorialne slovarske oznake pri glagolih tipa *poprati*, *sladkati*, *soliti* – torej ne le *nedov.*, temveč *nedov. in dov.* Pri *poprati* to v stranski razlagi beleži že SSKJ (<https://fran.si/iskanje?View=1&Query=poprati>).

Razporeditev posplošenih deležev DV in NDV v nizih vsaj treh dejanj, ki jih začena DV, glede na celoto lahko zaokroženo prikažemo tudi takole:¹⁸

- Izven sedanjika: $0,69 DV^n + 0,11 DV^n NDV + 0,05 DV^n NDVDV^n + 0,06 DVNDV^n$
- V sedanjiku: $0,68 DV^n + 0,13 DV^n NDV + 0,04 DV^n NDVDV^n + 0,02 DVNDV^n$

Prevlada DV je dobro vidna tudi ob izpostavitvi elementa DVⁿ (**0,69 + 0,11 NDV + 0,05 NDVDVⁿ + 0,06 DV¹⁻ⁿNDVⁿ**); njegov delež na vsaj dveh mestih znaša kar 85 %.

2.6 Sodobno stanje: krajša primerjava z nekaterimi drugimi slovanskimi jeziki

Kot že omenjeno, prevlada DV glede na obojestransko omejenost dejanja (s predhodnim in sledečim) in s tem zaprtim intervalom za izvedbo dejanja ni presenetljiva. Predvsem v primerjavi s severnoslovanskimi jeziki je slovenščina tu sorazmerno dosledna: kot smo videli v zgledih, zaporednost dejanj predvideva rabo zlasti DV ne glede na širše sobesedilne okoliščine, kot npr. ponavljalnost, splošna veljavnost dejanja.

V ruščini, v znatni meri pa tudi v poljščini, je ob ponavljalnosti zaporednih dejanj zaradi časovne nedoločnosti ponavljajočega se dejanja stilno nezaznamovana praviloma le raba NDV, medtem ko v češčini – podobno kot v slovenščini – ta omejitev ne velja (Derganc 2003: 68–70, 75, Dickey 2000: 49–55, 64–68, Petrukhina 2019: 35, 38).

Vendar pa je v češčini raba NDV pri zaporednosti dejanj sama po sebi pogostejša, tako da je razmerje med njim in DV bolj uravnoteženo, in glede prevlade DV je tu slovenščina bližja ruščini (Derganc 2014: 537–539, Dickey 2000: 204–208, Petrukhina 2019: 42–43). DV je namreč v ruščini pri zaporednosti dejanj prednostna izbira, če se dejanja ne ponavljajo oz. niso v historičnem sedanjiku (Dickey 2000: 203–218). Raba NDV je tu vpeta v kombinacije z DV faznimi glagoli, zlasti *načat'*, *stat'* (*začeti*), pogosto pa NDV le sodeluje v tvorbi fazne sestavljenke, največkrat z *za-*, ki začetnost dejanja označuje pogosteje kot v češčini ali slovenščini (Derganc 2014: 539, Dickey 2000: 225–228, Petrukhina 2019: 39–40).¹⁹

¹⁸ Manjkajoči delež do celote predstavljajo neupoštevane permutacije, ki na nepravem mestu $1 \times 3 \times 3$ vsebujejo še element NDV/DV. Delež teh 5 permutacij ne presega dobrih 10 %.

¹⁹ Gl. tudi Krvina 2018: 158–167.

3 Korpus starejših besedil IMP (16.–19. stoletje)

Primerjalno si bomo ogledali še stanje od 16. do začetka 20. stoletja; kot opozorjeno že na začetku, zaradi različnega obsega in zvrstne sestavljenosti korpusov deleži sicer medsebojno niso povsem primerljivi.

Tako izhodiščna kot razširjena (več kot dve mesti) iskalna zahteva ostajata enaki:

```
[tag="Ggdd.*"][]{}0,1{}[word="(in|ter)"][]{}[word!="(da|naj|bi|.)," &
tag!="[ZV].*"]{}0,2{} [tag="Gg.d.*"]
[tag="Ggdd.*"][]{}0,1{}[word="(in|ter,)"[]{}[word!="(da|naj|bi|.),"
& tag!="[ZV].*"] {}0,2{}[tag="Gg.d.*"][]{}0,1{}[word="(in|ter,)"
[word!="(da|naj|bi|.)," & tag!="[ZV].*"]{}0,2{} [tag="Gg.d.*"]
```

Korpus	Vseh glagolov tega tipa (ZAPORED.)	NDV	DV	NDV/DV (kategorialno dvovidsko)
<u>IMP</u>	(1.d) 17662 (1.s) 9285	(1.d) 3358 19 % (1.s) 1694 18,2 %	(1.d) 12836 72,7 % (1.s) 6693 72,1 %	(1.d) 1468 8,3 % (1.s) 898 9,7 %
Posplošen delež (sodobno stanje)		(1.d) 12,8 % (1.s) 20 %	(1.d) 81,3 % (1.s) 74,1 %	(1.d) 5,9 % (1.s) 5,9 %
Okvirna razlika		(1.d) – 6,2 % (1.s) + 1,8 %	(1.d) + 9,1 % (1.s) + 2 %	(1.d) – 2,4 (1.s) – 3,8

Tabela 3: Primerjava razmerja med NDV in DV pri zaporednosti dejanj (dve dejanji v nizu s prvim DV)

Kot je razvidno iz tabele, je izrazita prevlada DV pri zaporednosti dejanj vidna tudi v jezikovnem gradivu od 16. do začetka 20. stoletja (prevladujejo besedila s konca tega obdobja). Morda je zaznati nekaj težnje po porastu rabe DV v sodobnem jeziku, vendar pa so razlike, zlasti glede na nepolno primerljivost korpusov, dokaj majhne.

V nadaljevanju obravnavamo nize vsaj treh dejanj z DV na prvem mestu in zanje navajamo po nekaj zgledov.

3.1 DV DV DV

Delež izven sedanjika: 59,5 %

(53) *Genovefa je fvôje déte terdo s rokama oklenila_{pr} v nebó poglédala_{pr} ter glafno savpila_{pr}*

(54) *Mnogo kupčijskih ladij je napadel_{pr} oropal_{pr} in ljudi prodal_{pr} v sužnost.*

- (55) **Zasuli**_{pf} so jarke in luže, **odpeljali**_{pf} vodo, **pognojili**_{pf} travnike in **preorali**_{pf} stelnike.
 (56) **JEsus** je **usev**_{pf} kruh, je **sahvaluv**_{pf} **pošvetuv**_{pf} inu **reslomuv**_{pf} inu ga je **dav**_{pf} svojim
 Jogram, inu je **rekuv**_{pf}.

Ne glede na čas nastanka v obravnavanem obdobju (16.–19. stoletje) je izven sedanjika enako kot pri sodobnem stanju najpogostejša pripoved o preteklosti.

Delež v sedanjiku: 58,1 %

- (57) **Kralj** jo **vzdigne**_{pf} in **objame**_{pf} ter **pošlje**_{pf} nemudoma po rešene.
 (58) **Semena** vertnih zelenjad se torej **požanjejo**_{pf} **posušé**_{pf} in **spravijo**_{pf}
 (59) 100 delov žgane Glavberjeve soli in 17 delov oglja se **zmelje**_{pf} **zmeša**_{pf} in **razbeli**_{pf}
 (60) **Baron** naglu gori **vstáne**_{pf} naprej **fkozhi**_{pf} zedelz vùn **slézhe**_{pf} s' roko **mahne**_{pf}
 (61) **Šuki** luske **ostergaš**_{pf} jo **iztrebiš**_{pf} **opereš**_{pf} **osoliš**_{pf} in s sardeljami **natakneš**_{pf}
 (62) **Ko** mi vino **prinese**_{pf} ne **rečem**_{pf} nič, **natočim**_{pf} in pijem_{ipf}.

Zopet podobno kot pri sodobnem stanju je precej historičnega sedanjika ((57), (60)), pa tudi ponavljavnosti, splošne veljavnosti dejanja v obliki navodil, receptov ((58), (59), (61)); zadnji zgled v historičnem sedanjiku (62) na koncu niza zaključuje NDV – in tako prehajamo k naslednji permutaciji.

3.2 DV DV NDV

Delež izven sedanjika: 12,9 %

- (63) **Zaloputnil**_{pf} je duri, **odšel**_{pf} in **grozil**_{ipf} še s ceste s pestjó.
 (64) **Dekle** se je **vzdramilo**_{pf} **vstalo**_{pf} in počasi **korakalo**_{ipf} proti izhodu.
 (65) **Jo** nega s' oblaftnimi rokami **popadli**_{pf} shtrike, inu ketene na nega **vergli**_{pf} navsmilenu **svesali**_{pf} svesaniga **dershali**_{ipf} inu okoli nega **naframnu**, inu **shpotlivu** **skakali**_{ipf} ukali_{ipf} **shrajali**_{ipf} **fmejali**_{ipf} inu **veselili**_{ipf}.

V pripovedi o preteklosti se lahko pojavljajo tudi zelo dolge povedi tipa DVⁿNDVⁿ (65), kjer gre pri NDVⁿ za vzporednost dejanj (hkrati *držati* in *skakati*, *ukati*, *kričati* ...)

Delež v sedanjiku: 14,1 %.

- (66) **Urno** se tadaj **vzdigneta**_{pf} **zapustita**_{pf} selo in **hitita**_{ipf} na pašnik.
 (67) **Na** sredi kleti **obstoji**_{pf} luč kvišku **vzdigne**_{pf} debelo **pogleda**_{pf} usta **odpre**_{pf} in glupo **zija**_{ipf}
 (68) Če lih koža **preraste**_{pf} v sredi **ostane**_{pf} puhlina in dalje **gnjije**_{ipf}
 (69) **Ako** se kupica zvrhoma **napolni**_{pf} z vodo, s papirčkom **pokrije**_{pf} in potem **prekucne**_{pf} ne **teče**_{ipf} voda iz nje.

Kot običajno imamo precej historičnega sedanjika ((66), (67)), pa tudi ponavljalnosti, splošne veljavnosti dejanja ((68), (69); NDV na koncu niza v polodprtem intervalu lahko izraža potekanje, trajanje dejanja.

3.3 DV NDV DV

Delež izven sedanjika: 4,5 %

- (70) *Ko je odšel_{pf} in je pospravljala_{ipf} je našla_{pf} pod prtom beneški cekin.*
 (71) *Vojaki so se utaborili_{pf} in pripravljali_{ipf} jedi, poveljniki so sedli_{pf} v vojni svet.*
 (72) *Knežnja je odprla_{pf} pisemce, čitala_{ipf} radovedno pogledala_{pf} v pevski zbor.*
 (73) *Zdravnik je zopet prišel_{pf}, tipal_{ipf} žilo in dejal_{pf} da nij slabše.*

V pripovedi o preteklosti NDV na sredini niza DV izraža potekanje, trajanje dejanja tedaj, kadar dogajanje vsaj nekoliko ustavlja; v zgornjih zgledih je tako zagotovo v (70), kjer potekanje, trajanje prekinja dovršno dejanje (*najti cekin*). V sledečih zgledih izrazitejši poudarek na potekanju, trajanju delno blede, NDV dejanje vse bolj zgolj poimenuje, izraža kot dejstvo.

Delež v sedanjiku: 4,7 %

- (74) *Živina garje in uši dobi_{pf} hira_{ipf} in zbolí_{pf}*
 (75) *Stopim_{pf} doli, gledam_{ipf} naokoli in najdem_{pf} v jarku ranjenca.*
 (76) *Odpre_{pf} vratica in nekaj išče_{ipf}, skledo ondi spravi_{pf}*
 (77) *Odloži_{pf} prvo pismo, vzame_{pf} drugo, bere_{ipf} dolgo in preide_{pf} k tretjemu.*

Podobno velja v sedanjiku za ponavljalnost, splošno veljavnost dejanja (74), medtem ko se v historičnem sedanjiku pri NDV poudarek zopet premakne na potekanje, trajanje dejanja, ki tok dogajanja ustavlja; zlasti to velja, če rabo NDV pogojuje še drug skladijski dejavnik, npr. prisotnost prislova tipa *dolgo* (77).

3.4 DV NDV NDV

Delež izven sedanjika: 12,5 %

- (78) *Urno je roko stégnil_{pf} ter nabiral_{ipf} in jédel_{ipf}*
 (79) *Od žalosti si je zakrila_{pf} obraz in ihtela_{ipf} in zdihovala_{ipf}*
 (80) *Obstal_{pf} je, poslušal_{ipf} užival_{ipf} strmél_{ipf}*
 (81) *Zmešala_{pf} je kvarte, obračala_{ipf} jih, pokladala_{ipf} in prekladala_{ipf}*

Pri pripovedi v preteklosti velja enako kot za sodobno stanje: med DV in NDVⁿ gre za zaporednost dejanj, v nizu NDVⁿ pa za vzporednost, pri čemer eno dejanje lahko predstavlja osnovo, izhodišče za drugo (npr. hkrati *nabirati* in *jesti*).

Delež v sedanjiku: 12,4 %

(82) *Vifoke ódre támkej fi **naprávi**_{ipf} Sidóvjje **podkopíuje**_{ipf} vráta **féka**_{ipf}*

(83) *Gospica **pristopi**_{ipf} **vije**_{ipf} roke in **jadíkuje**_{ipf}*

(84) *Bolno živinče se na tla **verže**_{ipf} **stoka**_{ipf}, težko **sope**_{ipf} in ne prežvekova_{ipf}*

(85) *Le malo se ganem_{ipf} pa sproži_{ipf} strupeni spak glavo, se jezno **napihne**_{ipf} **žvižga**_{ipf} in **puha**_{ipf} odpira_{ipf} žrelo, besno grize_{ipf} v zrak.*

To velja tudi za historični sedanjik in ponavljalnost, splošno veljavnost dejanja (84). Kot v pripovedi o preteklosti se tudi v historičnem sedanjiku lahko pojavljajo zelo dolge povedi tipa DVⁿNDVⁿ (85), kjer gre pri DVⁿ in med DVⁿNDVⁿ za zaporednost, znotraj niza NDVⁿ pa za vzporednost dejanj (hkrati *žvižgati* in *puhati*, *odpirati žrelo*, *gristi*). Formulacijski prikaz razporeditve zaokroženih deležev DV in NDV v nizih vsaj treh dejanj, ki jih začinja DV:²⁰

- Izven sedanjika: 0,6 DVⁿ + 0,13 DVⁿNDV + 0,04 DVⁿNDVDVⁿ + 0,13 DVNDVⁿ
- V sedanjiku: 0,58 DVⁿ + 0,14 DVⁿNDV + 0,05 DVⁿNDVDVⁿ + 0,12 DVNDVⁿ

Prevlada DV je dobro vidna ob izpostavitvi elementa DVⁿ (**0,6 + 0,13 NDV + 0,04 NDVDVⁿ + 0,13 DVⁿNDV**); njegov delež na vsaj dveh mestih znaša 77 %.

Korpus	Vseh glagolov tega tipa (ZAPORED.)	DV NDV NDV DV NDV DV	DV DV DV DV DV NDV
a) <u>IMP</u>	(1.d) 1660 (1.s) 1091	(1.d) 208 {12,5 %} 74 {4,5 %} (1.s) 129 {12,4 %} 51 {4,7 %}	(1.d) 988 { 59,5 % } 215 { 12,9 % } (1.s) 636 { 58,1 % } 154 { 14,1 % }
Posplošen delež (sodobno stanje)		(1.d) {5,5 %} {4,5 %} (1.s) {2,3 %} {4,3 %}	(1.d) {69 %} {10,6 %} (1.s) {68 %} {13,1 %}
Okvirna razlika		(1.d) – 7 % 0 % (1.s) – 10,1 % – 0,4 %	(1.d) + 9,5 % – 2,3 % (1.s) + 9,9 % – 1 %

Tabela 4: Primerjava razmerja med NDV in DV pri zaporednosti dejanj (tri dejanja v nizu s prvim DV)

²⁰ Manjkajoči delež do celote predstavljajo neupoštevane permutacije, ki na prvem mestu 1 x 3 x 3 vsebujejo še element NDV/DV. Delež teh 5 permutacij ne presega dobrih 10 %.

Kot je razvidno iz tabele, je izrazita prevlada permutacije DVⁿ pri zaporednosti dejanj vidna tudi v jezikovnem gradivu od 16. do začetka 20. stoletja. Zaznati je nekaj težnje po porastu te permutacije v sodobnem jeziku in padcu DVNDVⁿ (minimalno tudi DVⁿNDV), vendar pa so razlike – zlasti glede na nepolno primerljivost korpusov – razmeroma majhne.

4 Ročni korpus knjižnih besedil zlasti 16. stoletja

V celotnem N = 4129 glagolskih rab iz zgledov rabe v monografiji *Vid in vrstnost glagola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja* (Merše 1995) predstavlja zaporednost dejanj 24 %. Izrazito prevladujoča je raba DV (89 % pojavitev). Navajamo nekaj zgledov; pri navedbi vira sledimo monografiji.

- (86) *ony fo shli_{pf} tjakaj, inu fo obarovali_{pf} ta Grob /.../ inu fo ta kamen sapezhatali_{pf}* (DB 1584, III, 18b)
 (87) *poidi_{pf} inu fe iskashi_{pf} timu faryu, inu offrai_{pf} ta dar* (TT 1557, 19)
 (88) *David je segel_{pf} /.../ v'Mauho, inu je vsel_{pf} vun en kamen, inu je luzhil_{ipf} inu je tiga Philifterja v'zhellu sadil_{pf} /.../ inu on je doli padel_{pf} na Semlo* (DB 1584, I, 159b)

NDV (11 % pojavitev) se pojavlja zlasti na koncu niza:

- (89) *fo fe /.../ obesjelili_{pf} inu sa Svesdo hiteli_{ipf}* (KPo 1567, LVIIb)
 (90) *pade_{pf} doli na ta tla, fe ualle_{ipf} sem tar tam* (TT 1557, 124)
 (91) *inu kadar je on njemu tu mejstu bil pokasal_{pf} je on en hlod odrésal_{ipf} inu ga je tjakaj porinil_{pf} inu tu shelesu je plavalu_{ipf}* (DB 1584, I, 206a)

Podobno kot v drugih obravnavanih obdobjih se pojavlja zlasti pripoved o preteklosti (vsi zgledi razen (87)), lahko v historičnem sedanjiku (90), navodila pa so glede na besedilno zvrst (biblijska besedila) redkejša (87). Tudi tu najdemo daljše zglede tipa DVⁿ (88) in DVⁿNDV (91). Delež DV je res izrazito velik, vendar pa zajema vse pojavitve DV na katerem koli mestu in je primerljiv z izpostavljenim elementom DVⁿ pri točkah 2 (85 %) ter 3 (77 %).

Razvojno gledano velja: pri zaporednosti dejanj se težnja po izraziti prevladi DV ni bistveno spremenila najmanj od 16. stoletja, ko se je v besedilih slovenskih protestantskih piscev začel oblikovati knjižni jezik takratnega časa.

Viri

- Korpusi Gigafida 2.0 DeDup, Kres in ssj500k 2.2 v orodju NoSketch Engine. <https://www.clarin.si/noske/> in (Kres) <http://nl.ijs.si/noske/>, dostop 1. 3.–24. 3. 2019.
- Korpus IMP. <https://www.clarin.si/noske/>, dostop 1. 3.–24. 3. 2019.
- Merše, Majda. 1995. *Vid in vrstnost glagola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja*. Ljubljana: SAZU.
- Portal Fran. www.fran.si, dostop 29. 3. 2019.

Literatura

- Bondarko, A. V. 2005. *Teorija morfoloških kategorij i aspektologičeskie issledovanija*. Moskva: Jazyki slavjanskoj kul'tury.
- Comrie, Bernard. 1976. *Aspect. An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Derganc, Aleksandra. 2003. Nekatere razlike v rabi dovršnega oz. nedovršnega vida v ruščini in slovenščini. *Slavistična revija* 51/posebna številka: 67–79.
- Derganc, Aleksandra. 2014. Še o razliki med vzhodnim in zahodnim tipom delovanja glagolskega vida v slovanskih jezikih. *Slavistična revija* 62/4: 537–543.
- Dickey, Stephen, M. 2000. *Parameters of Slavic Aspect. A Cognitive Approach*. Stanford, California: Center for the Study of Language and Information.
- Krvina, Domen. 2015. *Glagolski vid v sodobni slovenščini*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FF.
- Krvina, Domen. 2018. *Glagolski vid v sodobni slovenščini 1. Besedotvorje in pomen*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Krvina, Domen. 2019. Nezaznamovanost nedovršnika v slovenščini kot vzporednica nezaznamovanosti moškega slovničnega spola. *Slavistična revija* 67/2: 159–170.
- Krvina, Domen, Žele, Andreja. 2018. Vezniki: poskus opredelitve njihove vloge v slovenskih zloženih povedih. *Jezikoslovni zapiski* 24/1: 7–25.
- Orešnik, Janez. 1994. *Slovenski glagolski vid in univerzalna slovnica*. Ljubljana: SAZU.
- Quirk, Randolph, Greenbaum, Sidney, Leech, Geoffrey, Svartvik, Jan. 1972. *A Grammar of Contemporary English*. Longman Group UK Limited.
- Petrukhina, E. V. 2019. Interpretacija vidovih različij medu ruskim, češkim i slovenskim jazykami. *Slavistična revija* 67/1: 31–49.
- Saenko, M. 2017: Праславянское *репель/*ропель: исходная форма и этимология. *Slovene Linguistic Studies/Slovenski Jezik*, 11: 19–34.
[Saenko, M. 2017. Proto-Slavic *pepelb/*popelb: Original form and etymology. *Slovene Linguistic Studies/Slovenski Jezik*, 11: 19–34.]
- Radden, Günter, Dirven, René. 2007. *Cognitive English Grammar*. John Benjamins Publishing Company.
- Stanojević, Mateusz-Milan, Geld, Renata. 2011. New current relevance in Croatian: Epistemic immediacy and the *aorist*. Patard, Adeline, Brisard, Frank (ur.): *Cognitive Approaches to Tense, Aspect, and Epistemic Modality*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Prispelo aprila 2019, sprejeto maja 2019.

Received April 2019, accepted May 2019.

Zaporednost dejanj in njen vpliv na rabo glagolskega vida v slovenščini²¹

Zaporednost dejanj dejanja v nizu medsebojno omejuje (meji zaprtega intervala, ki je na voljo za izvedbo dejanja, predstavljata predhodno in sledeče dejanje: $(d_{n-1}[d_n]d_{n+1})$), kar vodi k celostnemu, preglednemu pogledu nanje, ki ga izraža DV. Delež DV je visok že, ko stoji v zaporedju dejanj na vsaj treh mestih (slabih 70 % v korpusnem gradivu za sodobno stanje in slabih 60 % za stanje od 16. do začetka 20. stoletja), in še višji, ko stoji ob NDV na vsaj dveh mestih (85 % in 77 %). Prevlada DV je torej izrazita, medtem ko NDV, ki izraža trajanje dejanja, stoji zlasti na zadnjem mestu v nizu, ko dejanje poteka v polodprtem intervalu.

Tako stanje v slovenščini vse od 16. stoletja dalje se dobro ujema z ugotovitvami nekaterih tujih raziskovalcev, ki za polpreteklo do sodobno stanje pri izražanju zaporednosti dejanj v slovenščini ugotavljajo, da se rabi večinoma DV, NDV pa je vendarle tudi možen (Dickey 2000: 203, 210, Petrukhina 2019: 42–43).

Zaporednost dejanj se pojavlja zlasti v pripovedi o preteklosti – v pretekliku in kot historični sedanjik. Posebej v sedanjiku je pogosta še pri ponavljalnosti, splošni veljavnosti dejanja, tako tudi v navodilih in receptih.

Sequence of events and its influence on verbal aspect usage in Slovene

The sequence of events forces actions into restricting each other (the borders of the closed interval limiting the duration of an action are represented by the preceding and following action: $(d_{n-1}[d_n]d_{n+1})$), which leads to a holistic, panoramic view of them, expressed by PF. The share of PF taking at least three places in the sequence of actions is high enough (low 70 % in the present-state corpora material and low 60 % in the corpora material from the 16th to the beginning of the 20th century), reaching even higher when taking at least two places beside IPF (85 % and 77 %, respectively). The prevalence of PF is thus undisputed, while IPF denoting duration occurs mainly in the last action in a sequence, taking place in the half-open interval.

²¹ Prispevek je nastal v okviru programa P6-0038, ki ga financira ARRS.

Such state in the Slovene language from the 16th century onwards agrees well with the findings of some foreign researchers: although in the sequence of events in Slovene PF prevails, the use of IPF is not out of the question (Dickey 2000: 203 , 210, Petrukhina 2019: 42–43).

The sequence of events appears mainly in the narrative of the past – in the past tense and as a historical present. Particularly in the present, the repetition, habituality of the action is also common, quite often in the form of instructions and recipes.